

Genomförande av direktivet om förbättrade villkor för intjänande och bevarande av tjänstepension

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ny lag om villkor för intjänande och bevarande av tjänstepension.

Regeringens förslag innebär bl.a. att arbetstagare vid avtal om tjänstepension har rätt till vissa grundläggande villkor för intjänande och bevarande av pensionsrättigheter.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juni 2018.

Behandlade förslag

Proposition 2017/18:56 Genomförande av direktivet om förbättrade villkor för intjänande och bevarande av tjänstepension.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Utskottets överväganden.....	5
Genomförande av direktivet om förbättrade villkor för intjänande och bevarande av tjänstepension	5
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	10
Propositionen	10
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	11

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Genomförande av direktivet om förbättrade villkor för intjänande och bevarande av tjänstepension

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om villkor för intjänande och bevarande av tjänstepension.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2017/18:56.

Stockholm den 15 februari 2018

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Raimo Pärssinen

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Raimo Pärssinen (S), Jessica Polfjärd (M), Jessika Roswall (M), Ann-Christin Ahlberg (S), Sven-Olof Sällström (SD), Jan Ericson (M), Patrik Björck (S), Marco Venegas (MP), Eva-Lena Jansson (S), Magnus Persson (SD), Said Abdu (L), Ali Esbati (V), Magnus Manhammar (S), Erik Andersson (M), Serkan Köse (S), Fredrik Christensson (C) och Erik Slottner (KD).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Den 16 april 2014 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/50/EU om minimikrav för ökad rörlighet mellan medlemsstaterna för arbetstagare genom förbättrade villkor för intjänande och bevarande av kompletterande pensionsrättigheter. Direktivet ska vara genomfört i medlemsstaterna senast den 21 maj 2018.

Regeringen beslutade den 30 april 2015 att ge en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag till nationellt genomförande av direktivet. I augusti 2016 överlämnade utredaren betänkandet Genomförande av tjänstepensionsdirektivet (SOU 2016:51). Betänkandet har remissbehandlats.

Regeringen överlämnade den 30 november 2017 proposition 2017/18:56 Genomförande av direktivet om förbättrade villkor för intjänande och bevarande av tjänstepension till riksdagen. Lagrådet har yttrat sig över regeringens lagförslag. Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1 och regeringens lagförslag i bilaga 2.

Ingen motion har väckts med anledning av propositionen.

Utskottets överväganden

Genomförande av direktivet om förbättrade villkor för intjänande och bevarande av tjänstepension

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens lagförslag.

Bakgrund

Direktivet

Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/50/EU om minimikrav för ökad rörlighet mellan medlemsstaterna för arbetstagare genom förbättrade villkor för intjänande och bevarande av kompletterande pensionsrättigheter (direktivet) syftar till att göra det lättare för arbetstagare att utöva rätten till fri rörlighet mellan medlemsstaterna genom att minska de hinder som följer av vissa bestämmelser om kompletterande pensionssystem knutna till ett anställningsförhållande (artikel 1).

Direktivet innehåller tre delar. Den första delen uppställer vissa minimikrav för villkor för intjänande av pensionsrättigheter enligt kompletterande pensionssystem (artikel 4). Den andra delen föreskriver vad som ska gälla för bevarande av vilande pensionsrättigheter (artikel 5). Direktivets tredje del rör arbetstagares rätt till information om hur pensionen skulle påverkas av om anställningen upphörde samt om värdet av och villkoren för förvärvade pensionsrättigheter (artikel 6). Direktivet anger i denna del att även blivande förmånstagare har rätt till viss information.

Sedan tidigare finns ett närliggande direktiv om tjänstepension, rådets direktiv 98/49/EG av den 29 juni 1998 om skydd av kompletterande pensionsrättigheter för anställda och egenföretagare som flyttar inom gemenskapen. Direktiv 98/49/EG kan ses som en första åtgärd för att förbättra den fria rörligheten för arbetstagare när det gäller tjänstepension. Direktivet som nu ska genomföras syftar till att ytterligare underlätta arbetstagarnas rörlighet vad gäller tjänstepensionens intjänande och bevarande.

Det svenska regelverket för tjänstepension

I Sverige finns vid sidan av det allmänna lagstadgade pensionssystemet två former av kompletterande pensionssystem – dels en kompletterande pension som har sin grund i ett anställningsförhållande (tjänstepension), dels en pension som bygger på ett eget sparande. Direktivet gäller endast kompletterande pensionsrättigheter som är knutna till ett anställningsförhållande, dvs. tjänstepension. Villkoren för tjänstepension är i Sverige nästan uteslutande

reglerade i avtal, främst kollektivavtal men även individuella avtal. För ett mindre antal arbetstagare är rätten till tjänstepension förordningsreglerad.

Även om villkoren som gäller för tjänstepension främst regleras i avtal finns olika författningar som i andra avseenden har betydelse på tjänstepensionsområdet. Bestämmelser om förhållandet mellan försäkringsbolag och försäkringstagare finns i försäkringsavtalslagen (2005:104). Bestämmelser om försäkringsföretags verksamhet finns i försäkringsrörelselagen (2010:2043). I lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelse m.m. (tryggandelagen) regleras vissa tryggandeformer. Bestämmelser om arbetsgivares avdragsrätt för pensionskostnader finns i 58 kap. inkomstskattelagen (1999:1229). I föreskrifter och allmänna råd från Finansinspektionen finns bl.a. bestämmelser och information om tjänstepensioner.

Propositionen

Lagens tillämpningsområde

Regeringen konstaterar att direktivet anger minimikrav för intjänande och bevarande av kompletterande pensionsrättigheter, dvs. tjänstepension. I Sverige regleras tjänstepension främst i avtal som ingås mellan parterna på arbetsmarknaden eller mellan parterna i anställningsförhållandet.

För att säkerställa att direktivet får genomslag på hela arbetsmarknaden föreslår regeringen en ny lag som innehåller bestämmelser om rättigheter för arbetstagare och deras efterlevande gentemot arbetsgivare vid avtal om tjänstepension (1 § första stycket). Avtal om tjänstepension omfattar både kollektivavtal och individuella avtal (1 § andra stycket).

Direktivet är inte tillämpligt när arbetstagare flyttar inom en medlemsstat, men det finns utrymme för att införa regler som är förmånligare för arbetstagarna. Regeringen föreslår att lagen ska gälla för samtliga arbetstagare. Detta är en utvidgning i förhållande till direktivet.

Regeringen anför att eventuella förordningsändringar som krävs för att genomföra direktivet när det gäller tjänstepension som inte regleras i avtal kommer att beredas i särskild ordning.

Regeringen föreslår att lagen ska gälla avtal om tjänstepension som är avsedd att betalas ut när pensionsåldern har uppnåtts (ålderspension) (2 §). I enlighet med direktivet föreslås att minimivillkor för värdeutvecklingen även ska gälla för efterlevandes vilande pensionsrättigheter.

Avtals ogiltighet

Lagen bör enligt regeringens mening som utgångspunkt vara tvingande, och regeringen föreslår därför att ett avtal ska vara ogiltigt i den utsträckning det upphäver eller inskränker en rättighet enligt lagen, om inte avvikelser får göras genom kollektivavtal (3 §).

Avvikelser i kollektivavtal

Regeringen konstaterar att direktivet ger möjlighet att tillåta att arbetsmarknadens parter genom kollektivavtal fastställer avvikande bestämmelser under förutsättning att dessa inte ger ett mindre förmånligt skydd och inte skapar hinder för arbetstagares fria rörlighet. Regeringen framhåller att den svenska arbetsmarknadsmodellen bygger på tanken att parterna på arbetsmarknaden har en omfattande avtalsfrihet och ett omfattande ansvar för regleringen av anställningsvillkor.

Mot denna bakgrund föreslår regeringen att man ska använda det utrymme som ges i direktivet och tillåta att det genom kollektivavtal som har slutits eller godkänts av en central arbetstagarorganisation görs avvikelser från bestämmelserna om villkor för intjänande och bevarande samt bestämmelsen om återbetalning. Möjligheten till avvikelser gäller under förutsättning att avtalet respekterar det skydd för arbetstagare och deras fria rörlighet som avses i direktivet (4 §).

Definitioner

Regeringen anser att ett antal av de begrepp som används i direktivet behöver preciseras för att undvika tvetydigheter och oklarheter i tillämpningen av lagen. Regeringen föreslår att det i lagen ska finnas definitioner av begreppen ackumulerade pensionsrättigheter, avtal om tjänstepension, blivande förmånstagare, förvärvade pensionsrättigheter och vilande efterlevandepension (5 §).

Villkor för intjänande och bevarande

Regeringen framhåller behovet av att göra det tydligt att villkoren för intjänande och bevarande är lagstadgade rättigheter. Enligt regeringen bör det därför införas en bestämmelse av vilken det framgår att en arbetstagare vid avtal om tjänstepension har rätt till de villkor för intjänande och bevarande som framgår av lagen. (6 §)

Regeringen konstaterar att direktivet ställer krav på att medlemsstaterna ska säkerställa tidsgränser för att arbetstagare ska ha rätt till intjänande av tjänstepension. I linje med direktivet föreslås att om anställningstid uppställs som villkor för att arbetstagaren ska få börja tjäna in pensionsrättigheter eller få rätt till ackumulerade pensionsrättigheter, ska sådan tid sammanlagt högst få uppgå till tre år (7 §).

Vidare anger direktivet villkor för lägsta åldersgräns för intjänande av tjänstepension. I linje med direktivet föreslår regeringen att om en lägsta åldersgräns uppställs som villkor för att arbetstagaren ska få rätt till ackumulerade pensionsrättigheter, får denna åldersgräns inte vara högre än 21 år (8 §).

Direktivet uppställer också krav på bevarande av pensionsrättigheter för blivande förmånstagare. I enlighet med direktivet föreslår regeringen att förvärvade pensionsrättigheter för blivande förmånstagare ska bevaras fram till dess att förmånstagaren uppnår pensionsåldern (9 § första stycket).

Enligt direktivet finns det möjlighet till undantag från reglerna om bevarande genom utbetalning i förtid. Detta kräver dock en ordning med dels ett tröskelvärde för hur högt engångsbeloppet får vara, dels ett informerat samtycke från arbetstagarens sida. Mot denna bakgrund föreslår regeringen en begränsad möjlighet till utbetalning av engångsbelopp. Om värdet av de förvärvade pensionsrättigheterna inte överstiger ett prisbasbelopp får avtalet medge en sådan utbetalning under förutsättning att arbetsgivaren lämnar skriftlig och tydlig information om vad detta innebär och att arbetstagaren därefter lämnar sitt samtycke till att engångsbeloppet betalas ut (9 § andra, tredje och fjärde stycket). Skyldigheten att informera gäller även utan att arbetstagaren begär det. Jämfört med direktivet ger lagförslaget i detta avseende arbetsgivaren en utökad informationsskyldighet.

För de arbetstagare som lämnat anställningen ska bevarade pensionsrättigheter enligt direktivet behandlas rättvist. I enlighet med direktivet föreslår regeringen när det gäller villkoren för värdeutvecklingen bl.a. att de ska motsvaras av de villkor som tillämpas för arbetstagare som fortfarande är anställda (10 §).

Återbetalning av arbetstagares egna inbetalningar

Regeringen konstaterar att i de fall arbetstagare avslutar sin anställning innan intjänandevillkoren är uppfyllda ställer direktivet krav på återbetalning. I enlighet med direktivet föreslås att om en anställning upphör innan arbetstagaren har fått rätt till ackumulerade pensionsrättigheter ska arbetsgivaren ersätta arbetstagaren för inbetalningar som arbetstagaren har gjort själv eller, om inbetalningarna har investerats, värdet av investeringarna. Detsamma ska gälla om någon annan har gjort inbetalningar för arbetstagarens räkning (11 §).

Arbetsgivarens informationsskyldighet

Enligt direktivet ska information om hur anställningens upphörande skulle påverka pensionsrättigheterna lämnas till arbetstagare på begäran. Regeringen föreslår i enlighet med direktivet att arbetsgivaren på begäran av en arbetstagare skriftligt och tydligt ska lämna sådan information. Informationen ska innehålla uppgifter om villkor för intjänande, värdet av förvärvade pensionsrättigheter och villkor för värdeutvecklingen.

Informationsskyldigheten ska enligt förslaget kunna fullgöras antingen genom att arbetsgivaren själv lämnar informationen eller genom att arbetsgivaren anger för arbetstagaren var informationen finns tillgänglig. I enlighet med direktivet föreslås också att information om värdet av förvärvade pensionsrättigheter och villkor för värdeutvecklingen på begäran även ska lämnas till blivande förmånstagare. Informationen ska enligt direktivet lämnas inom rimlig tid (12 §). För att minimera arbetsbördan för arbetsgivare använder regeringen det utrymme som direktivet ger och föreslår att informationsskyldigheten begränsas till en gång per år (13 §).

Skadestånd

Regeringen konstaterar att enligt direktivet ska medlemsstaterna vidta alla nödvändiga åtgärder för att kunna garantera de resultat som fastställs i direktivet. Regeringen föreslår därför att en arbetsgivare som bryter mot lagen ska betala skadestånd för den förlust som uppkommer och för den kränkning som lagbrottet innebär (14 § första stycket). Om det är skäligt ska skadeståndet få sättas ned eller helt falla bort (14 § andra stycket).

Rättegången

Regeringen föreslår att mål om tillämpningen av den nya lagen ska handläggas enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister. Vid tvister mellan en arbetsgivare och en efterlevande förmånstagare ska det som föreskrivs för arbetsgivare och arbetstagare gälla (15 §).

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringen föreslår att den nya lagen ska träda i kraft den 1 juni 2018.

Enligt regeringens bedömning är direktivet utformat så att det måste genomföras på ett sätt som medför ingrepp i pågående avtalsförhållanden. Enligt regeringen bör lagen därför även tillämpas på avtal om tjänstepension som har ingåtts före ikraftträdandet, i den utsträckning villkor i sådana avtal står i strid med lagen efter ikraftträdandet.

Regeringen konstaterar att direktivet inte gäller för kompletterande pensionssystem som vid tidpunkten för direktivets ikraftträdande inte längre tar emot nya aktiva deltagare och som kommer att förbli stängda för nya deltagare. Direktivet trädde i kraft den 20 maj 2014. Regeringen anser att det saknas skäl att i detta avseende gå längre än direktivet och föreslår därför att lagen ska tillämpas endast på avtal om tjänstepension som arbetstagare har kunnat ansluta sig till efter den 19 maj 2014.

Vid beräkningen av förvärvade pensionsrättigheter föreslås enligt bestämmelserna om bevarande, värdeutveckling och information att endast pensionsrättigheter som har förvärvats efter lagens ikraftträdande ska beaktas.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att det inte har väckts några motioner med anledning av propositionen. Propositionen har inte heller lett till några invändningar i övrigt under utskottsbehandlingen. Utskottet anser att regeringens lagförslag är ändamålsenligt utformat och att det bör antas av de skäl som anförs i propositionen.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2017/18:56 Genomförande av direktivet om förbättrade villkor för intjänande och bevarande av tjänstepension:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om villkor för intjänande och bevarande av tjänstepension.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om villkor för intjänande och bevarande av tjänstepension

Härigenom föreskrivs¹ följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om rättigheter för arbetstagare och deras efterlevande gentemot arbetsgivare vid avtal om tjänstepension.

2 § Lagen gäller avtal om tjänstepension som är avsedd att betalas ut när pensionsåldern har uppnåtts (ålderspension).

Om ett avtal om tjänstepension innehåller en rätt till vilande efterlevandepension, gäller vad som föreskrivs för blivande förmånstagare i 10 § och 12 § tredje stycket även för efterlevande förmånstagare.

Avtals ogiltighet

3 § Ett avtal är ogiltigt i den utsträckning det upphäver eller inskränker en rättighet enligt denna lag, om inte något annat följer av 4 §.

Avvikelser i kollektivavtal

4 § Genom ett kollektivavtal som har slutits eller godkänts av en central arbetstagarorganisation får avvikelser göras från 7–11 §§, under förutsättning att avtalet respekterar det skydd för arbetstagare och deras fria rörlighet som avses i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/50/EU av den 16 april 2014 om minimikrav för ökad rörlighet mellan medlemsstaterna för arbetstagare genom förbättrade villkor för intjänande och bevarande av kompletterande pensionsrättigheter, i den ursprungliga lydelsen.

En arbetsgivare som är bunden av ett kollektivavtal enligt första stycket får tillämpa avtalet även på en arbetstagare som inte är medlem av den avtalsslutande arbetstagarorganisationen. Detta gäller under förutsättning att arbetstagaren sysselsätts i sådant arbete som avses med avtalet och inte omfattas av något annat tillämpligt kollektivavtal.

Definitioner

5 § I denna lag avses med

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/50/EU av den 16 april 2014 om minimikrav för ökad rörlighet mellan medlemsstaterna för arbetstagare genom förbättrade villkor för intjänande och bevarande av kompletterande pensionsrättigheter, i den ursprungliga lydelsen.

1. *avtal om tjänstepension*: avtal om ålderspension och vilande efterlevandepension som ingås mellan å ena sidan arbetsgivare eller arbetsgivarorganisation och å andra sidan arbetstagare eller arbetstagarorganisation,

2. *vilande efterlevandepension*: pension till efterlevande som bevaras efter att arbetstagaren har avlidit och som betalas ut med anledning av att den efterlevande uppnår en viss ålder,

3. *ackumulerade pensionsrättigheter*: pensionsrättigheter som avser en retroaktiv period under vilken arbetstagaren har omfattats av ett avtal om tjänstepension,

4. *förvärvade pensionsrättigheter*: alla ackumulerade pensionsrättigheter som en arbetstagare har rätt till när villkoren för intjänande har uppfyllts, och

5. *blivande förmånstagare*: arbetstagare som, utan att få ålderspension enligt avtalet, har slutat sin anställning hos arbetsgivaren.

Villkor för intjänande och bevarande

6 § En arbetstagare har vid avtal om tjänstepension rätt till villkor enligt 7–10 §§.

7 § Om anställningstid uppställs som villkor för att arbetstagaren ska få börja tjäna in pensionsrättigheter eller få rätt till ackumulerade pensionsrättigheter, får sådan tid sammanlagt uppgå till högst tre år.

8 § Om en lägsta åldersgräns uppställs som villkor för att arbetstagaren ska få rätt till ackumulerade pensionsrättigheter, får denna åldersgräns inte vara högre än 21 år.

9 § Förvärvade pensionsrättigheter för blivande förmånstagare ska bevaras fram till dess att förmånstagaren uppnår pensionsåldern.

Om värdet av pensionsrättigheterna inte överstiger ett prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken, får dock avtalet medge att ett engångsbelopp motsvarande värdet betalas ut till en arbetstagare som avslutar sin anställning utan att ha uppnått pensionsåldern. Engångsbeloppet får endast betalas ut under förutsättning att

1. arbetsgivaren lämnar skriftlig och tydlig information om vad det innebär att få ett engångsbelopp, och

2. arbetstagaren därefter lämnar sitt samtycke till att engångsbeloppet betalas ut.

Informationen enligt andra stycket 1 ska innehålla åtminstone uppgifter om eventuella avgifter som är förknippade med att engångsbeloppet betalas ut och information om att arbetstagaren bör överväga rådgivning om hur engångsbeloppet kan investeras för pensionssparande.

10 § Villkor för värdeutvecklingen av förvärvade pensionsrättigheter för blivande förmånstagare ska

1. motsvara de villkor som tillämpas enligt avtalet för arbetstagare som kvarstår i anställningen,

2. följa utvecklingen av de pensionsförmåner som utbetalas enligt avtalet, eller

3. tillförsäkra på annat sätt att den blivande förmånstagaren behandlas rättvist.

Vid beräkningen av värdeutvecklingen ska det ursprungliga värdet av pensionsrättigheterna vara det värde rättigheterna hade när den aktuella anställningen upphörde.

Återbetalning av arbetstagarens egna inbetalningar

11 § Om en anställning upphör innan arbetstagaren har fått rätt till ackumulerade pensionsrättigheter, ska arbetsgivaren ersätta arbetstagaren för inbetalningar som arbetstagaren har gjort själv eller, om inbetalningarna har investerats, värdet av investeringarna. Detsamma gäller om någon annan har gjort inbetalningar för arbetstagarens räkning.

Arbetsgivarens informationskyldighet

12 § Arbetsgivaren ska på begäran av en arbetstagare lämna skriftlig och tydlig information om hur tjänstepensionen skulle påverkas av att anställningen upphör. Arbetsgivaren kan fullgöra sin informationskyldighet antingen genom att själv lämna informationen eller genom att ange för arbetstagaren var informationen finns tillgänglig. Informationen ska kunna fås inom rimlig tid från det att begäran framställs, oavsett hur informationskyldigheten fullgörs.

Informationen ska innehålla åtminstone följande uppgifter:

1. villkor för intjänande av pensionsrättigheter och konsekvenserna av att dessa villkor tillämpas när anställningen upphör,
2. värdet av förvärvade pensionsrättigheter, och
3. villkor för värdeutvecklingen av förvärvade pensionsrättigheter efter det att anställningen har upphört.

Uppgifter enligt andra stycket 2 och 3 ska på begäran lämnas till blivande förmånstagare på motsvarande sätt som föreskrivs i första stycket.

13 § Arbetsgivarens informationskyldighet enligt 12 § behöver inte fullgöras oftare än en gång per år.

Skadestånd

14 § En arbetsgivare som bryter mot denna lag ska betala skadestånd för den förlust som uppkommer och för den kränkning som lagbrottet innebär.

Om det är skäligt får skadeståndet sättas ned eller helt falla bort.

Rättegången

15 § Mål om tillämpningen av denna lag ska handläggas enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister. När den lagen tillämpas i tvister mellan en arbetsgivare och en efterlevande förmånstagare gäller det som föreskrivs för arbetsgivare och arbetstagare.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juni 2018.

2. Lagen tillämpas även på avtal om tjänstepension som har ingåtts före ikraftträdandet, i den utsträckning villkor i sådana avtal står i strid med lagen efter ikraftträdandet.

3. Lagen tillämpas endast på avtal om tjänstepension som arbetstagare har kunnat ansluta sig till efter den 19 maj 2014.

4. Vid beräkningen av förvärvade pensionsrättigheter enligt 9, 10 och 12 §§ ska endast pensionsrättigheter som har förvärvats efter lagens ikraftträdande beaktas.